

ANTROPOLOJİ VE KÖY TOPLUMLARI

Doç. Dr. Nephân SARAN

Antropoloji ve Köy Topluları :

Genellikle Antropolojinin, özellikle Sosyal Antropolojinin ne olduğu hangi sahaları kapsaması gerektiği, hangi konuları bünyesi içine aldığı hususu tartışmalı olduğu gibi, Antropolojinin ilim alanındaki yerini tayin de pek kolay değildir (Saran, 1971). Bunun bir nedeni hiç kuşkusuz sosyal ilimler alanında Antropolojinin süratli bir gelişme göstermesi ve çeşitli ilim dalları ile de sıkıca bağlantılı oluşudur.

Disiplinin süratli gelişimi ile ilgili olarak Robert Redfield'in açıklaması ilginçtir. Redfield'e göre : Anî büyüme ekseriya biçimsizdir; bu insanoglu için gerçek olduğu kadar akademik bir disiplin içinde gerçektir. Gerçektende sevimli cana yakın bir çocuğun birdenbire büyümesi sonucu kollarını ve bacaklarını ne yapacağını, nasıl kullanacağını bilemeyişi gibi Antropolojide gelişimi sırasında bir az hantal ve beceriksiz görünmüştür. (Redfield, 1956, s. 1).

Ancak Antropolojinin tarihî gelişimini, günümüze kadar izleyenler bu "hantal ve beceriksiz" görünümün yavaş yavaş kayb olduğunu ve bu disiplinin kolları arasında sıhhatli bir koordinasyonun yerleşmekte ve konularının sosyal ilimler alanında belirli bir hale gelmekte olduğunu gözleyeceklerdir. Buna ilâve olarak Antropoloji kendine özgü bir metod ve sahası içine aldığı konulara özel bir bakış açısı da geliştirmiştir. Sosyal ilimler alanında, Antropolojinin diğer kollarının başlayışı gibi, sosyal Antropolojide 19. yüzyılın ortalarında Darwinle başlamış ve uzun bir süre metodoloji-

sine Darwin'in görüşü hakim olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru, konusunu dünyadaki mevcut ilkel toplumlardan seçen sosyal Antropolojinin ana kaygusu, insan toplumunun evremini izleyebilmektir; dolayısıyla metodolojisi tarihin ve o yıllarda gelişen diğer sosyal ilimlerin metodolojisine paralel bir yolda olup, insan toplumlarının basit formlardan daha çapraşık ve kompleks modern toplumlara doğru nasıl geliştiğini izlemeğe yönelmişti. Kısacası, 19. yüzyıl sosyal Antropologları evrim kavramının tamamiyle hakimiyeti altında olup üstelik, o tarihlerde pek iyi bilindiği farzedilen ve bu nedenle hiç kimsenin analiz etmeğe dahi lüzum görmediği fakat gerçekte kesin olmaktan bir hayli uzak ve gelişigüzel bir soyutlama sonucu gelişen toplum kavramını anlamaya ve evrimini göstermeğe çabalamaktaydı. Böylece, 19. yüzyılın sonlarına kadar sosyal Antropoloji diğer sosyal ilimlerde olduğu gibi, insan toplumunun bir organizma olduğu inancıyla, canlıların tabii olduğu kanunlara ve kurallara toplumunda uyduğunu isbatlama yolunda idi. Oysa, insanlığın kafasında geliştirmiş olduğu soyut bir toplum ne mevcuttu ne de mevcut olacaktı. Ancak sosyal Antropolojinin bu devresinde disiplinin kurucularının pek çeşitli konularla ilgilenmeleri sonucu yepyeni bir kavram, Kültür kavramını geliştirdiklerini de söylemek gerekir. Tylor, Frazer, Mc Lennan gibi yazarların geliştirdikleri bu kavram ilk önceleri tıpkı toplum kavramı gibi soyut bir kavramdı. 19. yüzyıl yazarları genellikle çeşitli toplumların kültürlerinden değil "Kültürden" bahsederler din, totemizin, aile, evlilik gibi kurumları soyut bir düzeyde incelerlerdi. Ancak bu teorisyenlerin yanında A. C. Haddon, W.H.R. Rivers ve Boas gibi sahada çalışanlar belirli grupların kültürlerini tetkike yönelmişler. Radcliffe-Brown, Malinovski gibi arkadan gelen sosyal Antropologlar ise uzak, exotik bölgelerde yaşayan ilkel grupların kültür yapılarını aile, akrabalık din ve ekonomik sistemlerini incelemek suretiyle belirli gruplara ait kültür yapılarını tanımaya çalışmışlardı. Sahada çalışan bu Antropologlar, küçük, kendi kendine yeten bu ilkel grupların kültürlerinin birbirine sıkıca bağlı ve ilişkili parçalardan müteşekkil olduğunu ancak bu parçaların birbiriyle

fonksiyonel bir ilişki içinde bir bütün teşkil ettiğini de ortaya koymuşlardı. Böylece, küçük bir toplumun kültür yapısını fonksiyonel bir bütün olarak incelemek antropologların araştırma modeli olmuş saha araştırmacıları dünyanın dört bucağına yayılmışlar ve çeşitli ilkel ve izole olmuş grupların yaşama tarzlarını ve hayat tecrübelerini, onlarla birlikte yaşayarak incelemişlerdi.

Sosyal Antropologların 20 inci yüzyılın başlarından itibaren yürüttükleri çalışmalar, hemen tamamıyla küçük, kendi-kendine yeten ve az çok izole edilmiş, ilkel gruplar üzerinde olmasına rağmen, bu çalışmalar insan toplumlarının, ister küçük ister büyük olsun, fonksiyonel bir ilişkiler sistemi olduğunu ve bu fonksiyonel ilişkiler sisteminin her birinin analiz edilebilen parçalardan müteşekkil olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Böylece Sosyal Antropologlar aralarında fonksiyonel sosyo-Kültürel ilişkiler sistemi mevcut olan her hangi bir grubun kültürel yapısını incelemeye yönelebirlirdi. İncelenen grup büyük bir toplumun içinde olan ve aralarında kendilerine has sosyo-kültürel ilişkiler geliştirmiş küçük bir grup da olabilirdi. Kroeber'in ifade ettiği gibi ilkel grupların çok uzakta olmaları ve onlara erişmenin bir hayli güç olması sebebiyle günümüzün Antropologları pekala bir metroya binip Boston'daki bir Ermeni cemaatini tetkik edebirlirdi. (Kroeber: 360) ancak antropolog, mensubu olduğu toplumdaki etnik grupları ya da kendilerine has bir yaşama düzenine sahip her hangi küçük bir grubu incelediği sırada ilkel ve izole küçük gruplara baktığı açıdan yani antropolojik açıdan bakacak ve bu küçük grupların "yaşama düzenini" anlamağa çalışırken ilkel grupları anlatmakta kendisine yardımcı olan temel kavramları kullanacaktır.

Aslında insan hayatı kendi kendine yeten bir cemaat içinde sürüp gitmez; insanlık bu devreyi çoktan aşmış olup, bu günkü dünyada tamamıyla izole edilmiş ve kendi kendine yeten bir toplumu yakalamak gazetelerin birinci sayfalarına büyük puntalarla geçecek nitelikte nadir bir Vakıdır. Sosyal Antropoloji eğer insan toplumlarını ve kültürle-

rini inceleyen bir ilim dalı olarak gelişecek ise, hiç kuşkusuz basit ve ilkel toplumların kültür yapılarını incelediği kadar karmaşık, ileri medeniyet seviyesine erişmiş büyük grupların da kültür dokularını inceleyecektir. Gerçekten de bugün modern Antropoloji, özellikle Amerikan Antropolojisi kültürle ilgili hemen her konuyu çalışma alanı içine almıştır ve kültürün tanımlanması ise "insanın yaptığı ve yarattığı her şey" olarak geniş tutulmuştur.

Bir medeniyetin ya da millî bir devletin parçası olan her hangi bir cemaatin incelenmesi bugün bir antropologun ilgileneceği konudur. 1940 lardan sonraki antropoloji ile ilgili neşriyat bu hususu aydınlatmağa yeter; Redfield eğilime işaret etmek üzere Malaya (Firth, 1946) Burma (Seach, 1954) Çin (Fried, 1953) Fransız Kanadası (Miner, 1939) Japonya (Benedict, 1949) ile ilgili çalışmalardan söz etmekte ve antropologların gün geçtikçe diğer sosyal ilimler mensuplarıyla sıkı bir işbirliği içinde olduklarını da belirtmektedir. (Redfield, 1956 s. 10-11).

Artık günümüzün antropologu ilkel grupların yanında modern toplumlarla da ilgilenmekte ve incelediği konuya çeşitli disiplinler açısından da bakmağa çalışmaktadır. Bu tutumu ise ona sıkıca psikolog, sosyolog ve ekonomistlerle işbirliğine zorlamaktadır.

Antropolojinin genişleyen ilgi alanı içinde özel bir önem taşıyan, kırsal bölgeler toplumları, başka bir deyişle ziraatçı gruplardır. Dünyanın belirli yerlerinde şehirlerin ve Endüstrinin gelişmiş ve şehir hayatının temel yaşama düzeni haline gelmiş olmasına rağmen dünya nüfusunun gene de büyük bir kısmı kırsal bölgelerde yaşamakta temel uğraşları da tarım ve hayvancılık olarak tanımlanmaktadır. Bu büyük nüfus kitlesi geleneksel bir yaşama düzeni içinde olup geleneksel tarım metodları ve âletleri ile toprağı işlemektedirler. Nüfusunun büyük bir yüzdesini ziraatçı ve hayvancıların teşkil ettiği bu toplumlarda da toprağın kullanılışı bu grupların elinde olduğu gibi toplumun temel kültür yapısı da bu grupların "yaşama düzeni"nde aksettirilir. Ayrıca bu tür toplumlarda diğer bütün sosyal gruplar gıda-

lanma ve bir kısım gelirleri yönünden ziraatçı ve hayvan-
cı gruplara bağlıdırlar. Bütün bu nedenlerle kırsal bölgele-
rin yaşama düzeni modern antropolojinin ilgilendiği bir ko-
nudur. Şunu da hemen belirtmek gerekirkki bu büyük nüfus
kitleleri kendi kendine yeten izole küçük toplumlar teşkil et-
mezler. Kırsal bölgeler nüfusu büyük ve kompleks toplum-
ların parçasıdır. Bu sebeple Bulgaristan'ın ya da Irak'ın
küçük bir köy toplumunun hayat düzeni sadece bu toplumun
terimleriyle açıklanamayacaktır. Eric R. Wolf'un işaret
ettiği gibi her hangi bir köy toplumunun yaşama düzeni in-
celenirken bu küçük toplumun dışında olan güçlerin toplu-
mun yaşantısını nasıl etkilediğini ve köyün bu dış etki-
lere nasıl bir tepki gösterdiğini de hesaba katmak ge-
rekecektir. (Eric R. Wolf, 1966 s. 1). Ziraatçı ve hayvan
yetiştiren grupların medeniyetin gelişiminden bu yana
daima kasaba ve şehirlerle bağlantısı olmuş ve gerek
idarî gerek sosyal ve ekonomik yönden şehirler kırsal
bölgeleri etkilemiştir. Köy toplumlarının incelenişinde bu
gerçeği gözden kaçırmamak gerekir.

Son yıllarda köy ve köylü toplumlariyle yapılan çeşitli
araştırmaların ortaya çıkardığı ilginç bir gerçekte bu kü-
çük grupların son derece birbirinden farklı oluşudur. Bu
nedenle bazı sosyal ilim mensupları "köy toplumları ile il-
gili yapılacak genellemelerin" yanlış ve yanıltıcı olacağına
inanmakta, üstelik Endüstrileşme ve şehirleşmenin etkisi
ile bu toplumların parçalanma ve yok olma yolunda oldu-
ğunu ve bu nedenle ilmî çalışmaların konusu olacak bir de-
ğer taşımadığını iddia etmektedirler.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve bölgelerinde yapılan
köy araştırmaları gerçekten pek çok farklılıklar göstermek-
le beraber daha şimdiden bazı benzerliklerin varlığına da
işaret etmektedir. İlimin yolu doğada mevcut varlıkların
benzer yönlerini yakalayarak genel kavramlara ve varsay-
ımlara ulaşmak olduğuna göre azda olsa benzerliklerin
mevcudiyeti umur vericidir. Köy çalışmalarının sayılarının
artması ve dolayısıyla bizi genel kavramlara ulaştıracak

vak'aları toplama gayretleri ise hiç kuşkusuz ilmî metodun gereğidir. Üstelik sosyolojik genellemelerin daima Homogen ve Üniform özellikleri ihtiva etmeyeceği de bir gerçektir. Karşılaştırmalı çalışmalar daima benzerlikleri ve farklılıkları bünyesi içinde toplar; ve bunlar olmaksızın yapılacak genellemelerinde hiç bir değer taşımayacağı hatırdan çıkarılmamalıdır.

Köy toplumları ile yapılan spesifik araştırmalar sosyal ilimlerin temel konularından biri olan sosyal yapı incelemelerinin bir parçasıdır. Köy toplumlarının giderek değişeceği ve yok olacağını bir an kabul etsek dahi, sosyal yapı ile ilgili çalışmalar küçük ya da büyük toplumlarla ilişkili olarak daima akademik ilginin merkezi olacaktır. Kaldıkı belli bazı köy özelliklerinin en ileri endüstri toplumlarında bile ısrarlı devamlılığı, bu özelliklere sahip küçük grupların daima mevcut olacağına da bir delildir.

Teodor Shanin, *Peasants and peasant societies* adlı kitapta köy toplumlarını aşağıdaki 4 temel özellikle sınırlayabileceğini söyler:

1. Köy aile işletmesi, çok taraflı sosyal organizasyonun temel ünitesidir. Aile, toprakta işi sağlar. Toprak ailenin ihtiyacı olan tüketim ihtiyaçlarını temin eder. Ekonomik eylemler aile ilişkileriyle sıkıca bağlanmıştır. Para ile ifade edilen kâr etme motivasyonu nadiren açıkça ifade edilir. Kendi kendini idame ettirebilen köy aile işletmesi, mülkiyetin, sosyalizasyonun ve refahın başlıca ünitesi olarak işler; fertler kalıplaşmış aile rol davranışlarına uymağı kabullenirler.

2. Geçimin esas aracı olarak araziyi işleme, doğrudan doğruya tüketim ihtiyaçlarının önemli bir kısmını temin eder. Geleneksel tarım nisbeten basit seviyede ihtisaslaşmadan müteşekkil özel eğitimi ve öğretilmesi aile içinde ceryan eden bir takım meslek eğitimini kapsar. Gıda istihali aile işletmesini nisbeten muhtar hale getirmiştir. Mahdut kaynaklı küçük üretim ünitelerinde hususiyle geçiş üzerinde doğanın etkisi önemlidir.

3. Küçük cemaatlerin hayat tarzıyla spesifik geleneksel kültür ilişkilidir. Sosyal olarak tesbit edilen kurallar anlamında köylülerin spesifik kültür hususiyetleri muhtelif ilim adamları tarafından belirtilmiştir. Geleneksel ve kurallara uygun davranış temayülü buna bir örnektir.

4. Baskı gören grup olma, yahut dışardakilerin köylüye hakim olmaları hali; kaide olarak köylü iktidarın sosyal kaynağından uzak tutulmuştur. Siyasal tabiliği ile kültürel tabiliği birbirine sıkıca bağlı olup, vergiler, mecburî iş yükümlülüğü kira, faiz ve ticaret yollarının onlara uygun olmayışı nedeniyle ekonomik istismarın konusu olmuştur.

Bununla beraber günümüzdeki koşullar altında ihtilâlcî proleterya'ya dönüşebilirler.

Tarihsel ve çeşitli sosyo-kültürel farklılıklar, nedeniyle köylü grupları ile ilgili bu temel özelliklere uymayanlar olabileceği gibi, bu özelliklerin bir kısmına sahip fakat bir kısmını köy toplumları ile paylaşmayan marjinal gruplarda hiç kuşkusuz mevcuttur. Bu tip toplumlar değişik ekonomik gelişme devrelerinin ya da tarıma karşı değişik politik anlayış ve tutumun etkisi ile ortaya çıkmış olabilirler. Hemen şunu da ilâve etmeliyizki köy toplumları diğer bütün sosyo-Kültürel gruplar gibi dinamik ve değişen toplumlardır. Bu nedenle yukarıda belirtilen özelliklerin çeşitli sosyo-Ekonomik ve kültürel faktörler nedeniyle bir değişme süreci içinde olduğuda gözden kaçırılmamalıdır.

Sosyal Antropolojinin köy toplumlarında aile yapısı ve sosyal organizasyon ile ilgili çalışmalarına küçük bir örnek olarak Adana iline bağlı Kızıldahta köyünü verebiliriz.

Adana ili : Kızıldahtaköy¹ : Yüreğir ovasında Adana şehrinin 30 Km. Güney-doğusunda, Ceyhan nehrinin batı yakasında 35 haneli küçük bir köydür. Akdenize uzaklığı

1) Saha çalışmasını yürüten Murat Özcan olup, Ocak, Şubat ve Mart 1970 de sahada çalışmış, Temmuz 1970 de Ede. Fak. mezun olmuştur.

25 Km. dir. Eğriağaç, Develiören ve Kartal köyü ile komşudur ve aralarındaki mesafe 3 Km. geçmez. Hem şehre hem komşu köylere düzgün yollarla bağlanmıştır. İklim tipik Akdeniz iklimidir; kışlar ılık ve yağışlı, yazlar sıcak ve kuraktır. Kış aylarında sıcaklık 5-10 derece arasında değişirken yazları 35-40 dereceye kadar yükselir. Sık ve şaganak halinde yağmur yağar. Denize yakınlığı ve bazı aylarda bol yağış alması nedeni ile köy, bitki örtüsü bakımından zengin olup, çeşitli meyva, söğüt ve Karacan (Sıtma) ağaçları ile kaplıdır. Yüreğir Ovasında iskân çok eski tarihlerle kadar uzanır, fakat bölgeye yörüklerin ve Türkmenlerin yerleştirilme çabaları 1850 lerde başlar. 1860 yıllarından sonra Kızıлтаhtaköy civarında ziraat sahaları açılmış, o vakte kadar sık ormanlarla kaplı arazi tarım arazisi haline dönüştürülmüştür. Yalnız bazı yerlerde halâ uzun, kalın karacan ağaçları görünür.

Kızıлтаhta köyde evlerin çoğu kerpiçtendir. Kullanılan en eski ve en ucuz yapı malzeme olup 35 haneli köyün 20 si kerpiç, 5 i kamaş ve toprak ancak 3 ü briket olup, bir evde taştan yapılmıştır. Evlerin damı genellikle düz ve topraktır, bir iki yeni yapıda çatı kiremittir. Toprak damlar, içeriye su sızmasına mani olmak üzere, senede bir kaç dela Lo taşı ile pekiştirilir. Evlerin yan tarafında pencereler açılmış ise de, pencere camı kullanılmaz; tahta kepenklerle kapatılmıştır. Evlerin ön cephesi Güneye dönüktür. Helâ genellikle avluda yapılır; sadece yeni yapılan 3 evin helâsı içerdedir. 35 hanenin 13 ünde (% 37.2) evden ayrı bir yerde ahır bulunur. Ancak 9 hanede araştırma yapıldığı sırada hayvan beslenmekte idi. Bunlar genellikle ailenin ihtiyacını karşılamak üzere beslenir. Evler iki katlı ya da tek katlı olarak yapılmıştır. Ancak 11 ev iki katlı olup 24 ev tek katlıdır. Hemen hemen bütün evlerde yemek pişirmeğe mahsus ayrı bir yer (Mutbak) vardır. Sadece 8 evde böyle bir yer mevcut değildir. Ekmek tandırda pişirilir. Tandırın içi önce yakılan çubuk ve odunlarla iyice ısıtılır ve daha evvel hazırlanmış hamur, ısınmış tandırın toprak yüzüne yapıştirilmesi suretiyle pişer.

Araştırma yapıldığı sırada köyde elektrok yoktu. Aydınlanmak için çıra (gaz lambası) ve lüks kullanılıyordu. Köyde aydınlanma masrafı olarak ayda ortalama 22.0 TL. ödendiği tespit edilmiştir. Gaz lambası kullanan ekseriyettedir. (% 63.0) Isınmada, soba, ocak ve mangal olmak üzere çeşitli araçlar kullanılır yakacağa sadece 19 hane para öder diğerleri tarladan getirdikleri çubukları ve civardan temin ettikleri kök odunları kullanırlar. Ödenen para ayda ortalama 97.0 TL. olarak hesaplanmıştır.

Kızıtahta köyün ekonomisinin temelini toprak ziraati teşkil eder ve esas olarak pamuk ziraati yapılıır. 35 hanenin 21 i ettikleri toprağı nsahibidirler ve ortalama olarak hane başına 97 dönüm tarla düşer. Tarlası olmayan 14 ailenin 3 ü yarıya tarla tutarak çiftçilik yapar iki aile reisi kahvecilikle bir aile reisi ise sahip olduğu bir otobüsü işleterek geçimini sağlar ve genellikle köyle Adana arasında yolcu taşır.

Kızıtahta dışarıya göç veren bir köydür. İlk göç edenler bir ailenin iki erkek çocuğı olup 1949 yılında ticaret yapmak maksadıyla eşleri ve çoluk çocuklarıyla Adana'ya yerleşmişlerdir. Köyde sahip oldukları araziye halâ muhafaza ederler. Bu tarihten sonra hemen her sene bir, iki aile Adana'ya göç etmiş hareket 1955 den sonra dahada hızlanmıştır. 1960 yılına kadar göç edenler genellikle köyün varlıklı aileleri olup köydeki arazilerini muhafaza etmişlerdir². Köyden göç eden aile toplamı 1969 yılına kadar 32 haneyi bulmuştur. Bunların nüfus toplamı 205 dir ve köyde kalan nüfusa hemen, hemen eşittir.

Kızıtahtada hanelerin % 80.0 ninde radyo, % 57.0 sinde tüplü ocak % 51.4 ünde dikiş makinası bulunur. Bir kısmında masa, karyola gibi eşyalar varsada bunlar yaygın değildir. Genellikle yemekler yerde yenir. Yere bir sofraya örtüsü serilir üstüne tahta karnak, bunun üstüne de sini konulur. Aile sininin etrafına bağdaş kurup oturur; yemek tek

2) Kızıtahtaköy araştırması, Adana'ya göç eden aileleri de kapsamış olmasına rağmen biz burada onlardan söz etmeyeceğiz.

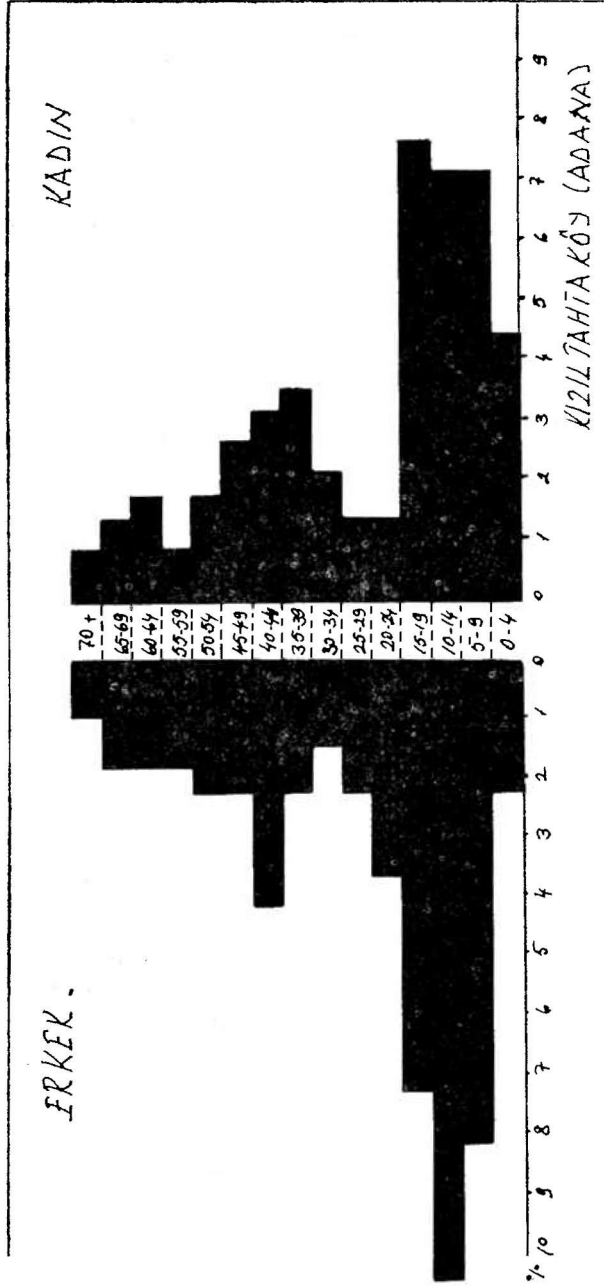
kaptan yenilir çataldan ziyade madeni ve tahta kaşık kullanılır.

Hemen her evde bulunan eşya kilim, hasır, çul ve savandır. Halı pek az evde (9 hane) bulunur. Bunlar köyün varlıklı aileleridir. Ancak 12 evde karyola olduğu tespit edilmiştir. Genellikle yere serilen döşek (yatak) lerde yatılır. Geceleri serilen döşekler ve yorganlar sabahları toplanıp yüklüğe (yerli dolap denilebilir) konulur.

Kızıлтаhta köyün demografik yapısı :

Köyde araştırma yapıldığı sırada nüfus toplamı 222 idi. Bu nüfusun % 47.75 ini kadınlar % 52.25 ini ise erkekler teşkil ediyordu. Nüfusun yaş gruplarına göre tasnifi, köyün genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Ortalama yaş 18.0 bulunmuştur. Nüfus piramiti cinsiyet dağılımı yönünden bazı özellikler göstermektedir. (Nüfusun yaşlara göre dağılımı ve cinsiyet oranı aşağıda gösterilmiştir.)

NÜFUS PRAMİTİ

Grafik 1

Grafik 1 de görüldüğü gibi, yaş gruplarına göre kadın ve erkek oranları farklıdır. 0-4 yaşlarda erkekler kızlardan sayıca ve oran olarak azdır. Bunun sebebi cinsiyete bağlı selektif ölümler olabilir. Gerçektende köyde bir yaşına kadar ölen erkek çocukların sayısı kızlardan fazladır. Yaşları yukarıya doğru ilerlersek 20-24 ve 25-29 yaş gruplarında kadın yüzdelerinin düştüğü görülür. Sayıların küçük oluşu yüzdeleri dolayısıyla piramitin şeklini etkilemekle beraber bu yaş grubundaki kadınların bazı sebeplerle (özellikle evlilik) köyü terk etmiş oldukları da düşünülebilir. Gerçekten de Kızıtahtaköylü 15 kadından (10) u evlilik nedeni ile, 5 i ise tahsil sebebiyle köyde değildir. Ancak köy dışında olan bu kadınların kaç yaşında olduklarını bilmediğimiz için hangi yaş kategorisine dahil olduklarını da bilemiyoruz. Kadın erkek yaş gruplarında görülen farklar büyük bir ihtimalle ölümler ve köy dışına vaki olan göçlerle izah edilebilir. Kızıtahta köyde ortalama hane nüfusu 6.3 olarak bulunmuştur. Bu ortalama hemen, hemen Türkiye ortalamasının (6.2) aynıdır.

35 Hanede Tesbit edilen fert sayısı ise şöyledir:

TABLO 1

Kızıtahta Köy Hane Nüfusu

	Kızıtahtaköy'de Hane Nüfusu										Ortalama	
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam Nüfus	Hane Büyüklüğü	
Hane Sayısı	35	3	2	1	7	3	9	2	6	2	222	6.3
%	8,6	5,7	2,9	20,0	8,6	25,7	5,7	17,1	5,7			

ortalama hane nüfusu 6.3 olan bu köyde hanede 1 baba, 1 anne 3.7 çocuk 0.6 diğer vardır. Ancak "Diğer" her hanede mevcut değildir. 35 hanenin sadece 13 ünde diğer olduğu

tesbit edilmiştir. Başka bir ifade ile % 37.1 hanede ana baba ve çocukların dışında kalan fertler bulunur. % 62.9 unda ise diğer yoktur. Bu sayı ve yüzdeler bizi hemen köyde ailelerin küçülmeğe başladığı gibi bir genellemeye götürmemelidir. Özellikle köyün demografik yapısı ve Hanedeki "diğerlerin" kim olduğu hususu nazarı itibare alınırca ailelerin köyün demografik yapısı nedeniyle dar aile görüntüsünde olduğu anlaşılacaktır. Şöyleki: Köyde aile reisi olan babaların Mdn. yaş ortalaması 44.2 annelerinki ise 37.9 dur. En genç baba 26-29 yaş grubunda olup iki kişidir. 44 yaşla 69 yaş arasında aile reisi olan baba sayısı 17 dir. Kızıltah-ta köyde 45 ve daha büyük yaşta olan nüfus ise 24 kişidir; bu 24 erkeğin 17 si 35 ailede baba olan ve yaşları 44 ün üstünde olan erkeklerdir dolayısıyla 24—17=7 erkek, aile reisi olmayan ve yaşları 44 ün çok üstünde erkekler, muhtemelen "büyük baba" lardır. Karabey köyünde ise erkek evlâtları ile oturan ve ailede "diğer" grubu içinde sayılan 6 büyük baba tesbit edilmiştir. Şu halde köyde yaşları 44 ün üstünde olan 7 erkekten 6 sı, aile reisi statüsünde olmayıp oğlu ile birlikte oturmaktadır. Ailede "Büyük anne" olarak sayılan 9 kadın vardır. Annenin ortalama yaşı olan 38 in (Tabloda sınıf aralıkları kullanıldığından 39 un üstünde olan anne sayısı bulunmuştur.) üstünde 64 yaşa kadar 20 kadın, ailede "anne" statüsündedir. Köyün nüfus tablosunda 39-64 yaşları arasında kadın sayısı 16 olarak bulunmuştur. 39 ile 70— yaş arasında köyde 28 kişi vardır bu 28 kadından 16 sı ailede anne olduğuna göre geride kalan 12 kadın "Büyük anne" durumunda olacaktır. Karabey köyünde ise evlâtları ile oturan 9 büyük anne tespit edildiğine göre "Büyük anne" yaşında olan kadınların hemen hepsinin evlâtları ile birlikte oturdukları gerçeği ortaya çıkar. Aradaki 3 kişilik fark sadece büyük anne yaşını 39 dan sonra hesap ettiğimiz içindir. Halbuki köyde kadınların ilk evlilik yaşı Median 18.2 olarak tesbit edilmiştir. 15, 16 yaşında evlenen 20 den fazla kadın vardır. Buna göre bir kadın pekâlâ 37-38 yaşında "büyük anne" olabilir. Gerçektende köyde bu yaşta olan büyük anneler vardır.

Aşağıdaki tabloların rakamları incelendiğinde bu gerçek iyice ortaya çıkar.

TABLO 2

Kızıлтаhta Köyde Ailedeki Diğerler Kimlerdir?

Köyde toplam diğer	Büyük anne	Büyük baba	Erkek kardeş	Kız yeğen	Yenge	Gelin
22	9	6	4	1	1	1

TABLO 3

Kızıлтаhta Köde Hanelerde Aile Reisinin (Baba) Yaş Dağılımı

Baba Sayısı	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	Mdn Yaş
35	2	2	5	9	5	5	3	2	2	44.2

TABLO 4

Kızıлтаhta Köyde Hanelerdeki Annelerin Yaş Dağılımı

Anne Sayısı	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Mdn Yaş
35	3	4	8	7	6	4	2	1	37.9

Tablo 2 de görüldüğü gibi hanelerde büyük anne büyük baba statüsünde olanlardan başka aile reisinin erkek kardeşi, yeğenler, yenge ve birde "Gelin" durumunda olan kadın mevcuttur. Bütün bu vakıalar köyde ana, baba, çocuklardan teşekkül eden çekirdek aileye doğru, şimdilik bir yöneliş olmadığına işaret etmektedir. 35 hanede mevcut evli çiftten

36 sı ilk evliliklerini sürdürmekte olduklarından bunlar için ilk evlilik yaşları, kadın ve erkek olarak ayrı, ayrı hesaplanmış ve erkekte median ortalama 19.9 kadında ise, 18.2 bulunmuştur. Ancak bu yaşların çok altında evlenmiş olanlarda vardır. 36 evli çiftin ilk evlilik yaş kategorileri şöyledir:

Yaş	Erkek	%	Kadın	%
15 - 19	17	47.2	24	66.6
20 - 24	12	33.3	10	27.8
25 - 29	4	11.1	1	2.8
30 - 34	1	2.8	1	2.8
35 - 39	1	2.8	—	—
40 - 44	—	—	—	—
45 - 49	1	2.8	—	—
	36		36	

görüldüğü gibi erkeklerin (% 85.5), kadınların daha büyük bir çoğunluğu (% 94.4) 24 yaşına kadar evlenmişlerdir. Kızıtahta köyde erken evliliğin çeşitli nedenleri vardır. Araştırmayı sahada yürüten Murat Özcan'ın ifadesine göre son derece kapalı ve evlilik dışı cinsel ilişkiyi sıkı bir kontrol altında tutan köy toplumunda cinsel arzuların rahatça tatmini yolu erken evlenmektir. Babaları ise oğullarını bir an önce evlendirip torun sahibi olmağı özlerler. Kızlarını ise oğullarından önce "başgöz" ederler. "kız evin namusudur" ve evleninceye kadar kızın her türlü davranışından aile mesuldür. Bu mesuliyeti ne kadar erken koca ailesine transfer ederse o kadar önce rahata kavuşacaktır. "kız gözü açılmadan kocaya gitmelidir" diye düşünülür.

Erkek çocukları erken evliliğe doğru iten ilâve bir faktörde evliliğin toplumda yüksek statü sağlayan bir kanal oluşudur. Kızıtahta köyde erkek toplumunda söz sahibi olmak ve hatta erkekler tarafından "adam" yerine konulmak için atılacak ilk adım evlenmektir. Evliliğin ekonomik yönü ise ne genci nede babayı fazla düşündürmez; "hele bir evlensin hep beraber nasıl olsa geçiniriz" ailede hakim

düşünceci. Esasen çocuklar ekonomik faaliyete küçük yaşta iştirak ettirildiklerinden evliliğin sorumluluğu altına girebilir kamsıda yaygındır. İşte bu nedenlerle, ortalama yaşın (44.0) üstünde olan aile reislerinin hemen hepsi 15—19 yaşları arasında evlenmişler hatta bunlardan büyük bir kısmı (11 kişi) kendi arzuları hilafına ailenin baskısı ile küçük yaşta baş-göz edilmişlerdir. Köyde oğulları erken evlendirme temayülü son senelerde biraz değişikliğe uğramış gibi görünmektedir. Mülâkatta sorulan “Erkek çocuklarınızı kaç yaşında evlendirmeyi düşünüyorsunuz” sorusuna cevap veren 32 aile reisinden (baba) 22 is, oğulları için uygun evlilik yaşı olarak 22-26 yaşı söylemişlerdir. Ancak 10 aile reisi 20 yaşına gelmeden oğlunu evlendirmeyi arzu etmektedir. Oğullarını 22 yaşından sonra evlendirmeyi düşünenlerin hemen hepsi, askerlik bittikten sonra erkek çocuğun evlenmesini uygun olacağını, geçimin zorlaşması nedeni ile bazı hesapların yapıldıktan sonra evliliği düşünmek gerektiğini bildirmişlerdir. Düşünce ve davranışlardaki bu değişikliğin sebebi, Kızıldahta köyde hayatın gidişinin değişmiş olmasıdır. Köyün Adana'ya yakın oluşu şehirle ilişkiyi arttırmış, şehire göç edenler ise, genellikle köyde başarılı kişiler olarak görülmüşlerdir. Buna paralel olarak Eğitime karşı tutum adamakıllı değişmiş erkek çocuğu ilk okuldan sonra okutmak arzusu baba için “gaye” olmuştur. Nitekim oğlunu ilk okuldan sonra okutmak isteyen aile reislerinin oranı % 60.0 dir. Köyde okul çağında olan 59 erkek çocuktan 25 i halen ilk okula devam etmektedir; ve bu çocukların aileleri evlatları için çiftçiliğin dışında bir meslek düşünmektedirler. Arzu edilen meslekler ise, doktor, mühendis, öğretmen, subay gibi şehir meslekleri olup köylünün gözünde sosyal statüsü yüksek olan “okumuş”un işleridir. Bu idealler “oğlunu erken evlendirip mürvetini görmeyi” üstünde bir değer kazanmıştır. Bunun yanında toprağın bölünmesi, Kızıldahtaköy ailesini ilâve geçim kaynağı aramağa da sevk etmiş 11 erkek çocuk çalışmak üzere köyü geçici olarak terk etmiştir. Askerlik ise, “hayatı öğrenme, olgunlaşma okulu” olarak kabul edilmekte, üstelik askere gitmeden evvel evlendiği takdirde “gencin gözünün arkada

kalacağı'na inanılmaktadır. Bütün bunlar köyde erkekler için evlilik yaşını yukarıya doğru iten etkili faktörlerdir. Buna karşılık kız çocukları için arzu edilen evlilik yaşı değişmemiş, soruya cevap veren 29 babanın 25 i kız evlâdi için 16-18 yaşı uygun görmüştür. Bu yaşlar köydeki annelerin evlendikleri yaşlardır. İki aile reisi 20 yaşa, ikisi ise 22 yaşa kadar çıkmıştır. Kızları için evlilik yaşını 20 nin üstünde olarak kabul edenler, kızların ilk okuldan sonra okutmağı arzu edenlerdir.

Kızıtahta köyde ilk okul tahsili ve okuma yazma bilme yönünden kadınlarla erkekler, çocuklarla ebeveyn arasında büyük fark görülür. Fakat hepsinde müşterek olan taraf okumaya karşı duyulan özlemdir.

İlkokul köyde 1955 yılında yapılmıştır. Genç birde öğretmenleri var. Öğretmen sevilen ve sayılan kişidir. Kuşkusuz bu saygıda öğretmenin kişiliğinin payı büyük olmakla beraber, öğretmene duyulan saygının esas kaynağı okumuşa ve okumaya verilen değerdedir. Babalar bu yönden talihli ve başarılı sayılmaz. Onların zamanında köyde okul olmadığı gibi kapalı köy yaşantısında okumanın pek gereğide yokmuş. Hele kadınların okuması iyice lüzumsuz bir şey telâkki edilirmiş.

Böylece köyde okulun olmayışı ve okumaya ihtiyaç duyulmayışı sebebi ile yaşlılar ve gençler kadınlar ve erkekler arasında tahsil bakımından büyük farklar tespit edilmiştir. Aşağıdaki tablo ebeveyn ile çocukları arasındaki farka işaret etmektedir.

TABLO 5

Aile Fertlerinin Okuma Yazma Bilme Durumu

	N	Bilir		Bilmez	
		n	%	n	%
Baba	35	24	68.6	11	31.4
Anne	35	6	17.1	29	82.9
Oğul	59	57	96.6	2	3.4
Kız	41	35	85.4	6	14.6

Tabloda görüldüğü gibi köyde aile reislerinin % 68.6 sı, eşlerinin ise 17.1 i okuma yazma bilirler. Buna karşılık yedi yaşın üstünde olan çocukların hemen hepsi okuma yazma öğrenmişlerdir. İlk okul mezunu olma bakımından ise ebeveyn ile evlâtları arasındaki fark daha belirlidir. Bu konu ile ilgili veriler Tablo 6 da gösterilmiştir.

TABLO 6

Ebeveyn ve Çocuklarının İlkokul Tahsili

	N	İlkokulu bitirmiş ve halen devam		İlkokulu bitirmemiş	
		n	%	n	%
Baba	35	9	25.7	26	74.3
Anne	35	3	8.6	32	91.4
Oğul	59	47	79.7	12	20.3
Kız	41	30	73.2	11	26.8

Tablodan da anlaşılacağı gibi her 4 babanın ancak biri ilk okulu bitirebilmiştir. İlk okul tahsili olan babalar 30 yaşın altında olan 9 babadır. Bunlardan ikisi kendi köy okullarından mezun olmuşlar diğerleri askerlikleri sırasında ya da daha sonra binbir güçlükle tahsillerini tamamlamışlardır. Babalarla anneler arasında görülen okuma yazma bilme ile ilkokul mezunu olma arasındaki büyük fark, babaların önemli bir kısmının askerlikleri sırasında ya da kendi gayretleri ile okula gitmeden okuma yazmayı öğrenmiş olmaları sebebiyledir. Anneler ise gerek okuma-yazma bilme, gerekse ilk okul mezunu olma bakımından en düşük orana sahiptir. Kızıtahta köyde ilk okul çağında 59 erkek çocuğun ikisi hiç okuma yazma bilmez, 10 nu ise okula gittiği ilk okulu bitirememiş, 22 si ilk okuldan mezun olmuş 25 erkek çocuk halen okulda, okuma çağında erkek çocuğu olan aile reisinden 18 i çocuklarını ilk okuldan sonra okutmağı arzu ediyorlar, büyük bir kısmı "sonuna kadar" yani üniversi-

teyi bitirene kadar diyorlar. Maddi durumları müsait olursa ve çocukda okursa, okutacaklar oğullarını. "Okursa kendini kurtarır" diyorlar. "Hiç olmazsa devlet memuru olur" "şehirde rahat yaşar" diyorlar. Ama okutmakda kolay iş değil çocuğu tek başına nereye gönderir? nerede yatar kalkar? ah yakında bir ortaokul ve lise olsa! okutma arzusunun temelinde yatan, oğullarını köyden kurtarmak, gittikçe zorlaşan ve toprakların bölünmesi ile verimi düşen çiftçiliğin dışında bir meslek sahibi etmektir.

Köyde okuma çağında olan 41 kız çocuğunun 16 sı halen okul devam ediyor. 14 ü ilk okulu bitirmiş analarından hatta babalarından tahsil yönünden daha başarılı. Orta okula devam eden 5 kız çocuk var köyde; kızlar için tercih edilen meslek ebelik ve öğretmenlik. Bu mesleklerin kızlara yakışacağını söylüyorlar. Fakat kızlarını ilk okuldan sonra okutmağı düşünen pek az baba var. Büyük bir kısmı (24 aile reisi) "nasıl olsa ev hanımı olacak, okuyupta ne yapacak, ele gidecek değil mi? diyorlar.

Kızıлтаhta köyde evlilik ve evlenme ile ilgili örf ve âdetler : Bir ailenin teşekkülü olayı ve bununla ilgili sosyal ilişkilerin köy yaşantısında özel bir önemi vardır. Yeni bir evlilik bu güne kadar Kızıлтаhta köy hanesini parçalayan bir müessese telâkki edilmediğinden genellikle evliliklerde eşlerden ziyade, evleneceklerin aileleri söz sahibidirler.

Görüşülen 35 aile reisinden 24 ü (% 67.0) ilk evlendikleri zaman evlenmeğı, kendileri arzulamışlar, 11 i küçük yaşta ailelerinin arzularına uyarak evlenmişlerdir. Her ne kadar kendi arzusu ile evlenen 24 aile reisi varsada bunların büyük bir kısmı eşlerini kendileri seçmiş değildir. 35 evli çiftten sadece 15 (% 43.0) aile reisi eşini seçmekte söz hakkına sahip olabilmiş % 57.0 sinin ise pek fikri sorulmamıştır. Köyde bir hanede oğlun evlendirilmesi kararı verildikten sonra, genellikle uygun kızı seçme işinin anaya bırakılması kaidedir. Nitekim 35 evli çiftten, evlenirken fikri sorulan, arzusu yoklanan 15 ailenin reisini bir yana bırakırsak, aileleri tarafından evlendirilen 20 erkeğin 18 inin karısını an-

nesi seçmiştir. Öyle anlaşılıyor ki eve gelecek olan genç gelinin, aynı hanede birlikte yaşayacağı kayıvalde ile geçebilecek karakterde olması, en önemli vasıf olarak görülmektedir. Gerçektende 35 hanede, ilk evlendikleri zaman baba evinde ikâmet eden 19 aile reisi vardır. Bir kişi, fakir ve anası babası olmadığından kız evine yerleşmiş, 15 aile reisi ise ayrı ayrı eve yerleştiklerini bildirmişlerdir. Ancak bunların 7 si sadece çatıyı ayırmakla kalmış, ekonomik bağlılık baba hanesi ile devam etmiştir. Geride kalan 8 aile reisinin hemen hepsi ilk evlilik sırasında yaşları 30 un üstünde olanlardır ve pek muhtemeldir ki hanede daha evvel evlenip baba ailesi ile oturan bir erkek kardeşin oluşu nedeniyle ayrı ev tercih edilmiştir. Yukardaki veriler evlenen erkek çocukların genellikle baba evi ya da baba evinin yanı olduğuna işaret etmekte köyde ikâmet ile ilgili kültür kuralının patrilokal olduğu kanısını kuvvetlendirmektedir.

Ancak gerek eş seçimi gerekse evlendikten sonra yerleşilecek yer hususunda değişme olması muhtemeldir. Meselâ “oğlunuzun evleneceği kızı kim seçmelidir?” sorusuna cevap veren 32 aile reisinden 18 zi (% 56.2) “kendisi seçsin” cevabını vermiş 43.8 zi ise bu işin aile tarafından yapılmasının uygun olacağı cevabını vermiştir. Bu düşünüşün davranışa ne şekilde aksedeceğini kesinlikle bilememekle beraber gelecekte erkek çocukların bir az daha fazla evlilikte söz sahibi olacakları düşünülebilir. Asıl değişime, hiç olmazsa düşünce olarak, evlendikten sonra oğulun nerede oturmasının uygun görüldüğüdür. 32 aile reisinden 21 i (% 65.6) oğlu için “ayrı evi” uygun görürken % 34.4 (11 kişi) “erkek evini” ya da “baba evini” münasip gördüklerini söylemişlerdir.

Dışarıya özellikle Adana'ya göçün arzulandığı bu köyde, evden ayrılması uygun görülen oğulun küyde iken mi ayrı eve çıkması yoksa evlenip köyünü terk etmesi mi istendiği anlaşılamamıştır.

Kız evlâtlar için düşünülenler bir az değişiktir. Kızlahta köyde görüşülen 29 aile reisinden 25 i (% 86.2) kızlarının eşlerini seçmekte bir söz hakkı olabileceğini kabul et-

mezler ve kesinlikle “bu bizim bileceğimiz işdir” derler. Buna karşılık, oturulacak ev konusunda “ayrı ev olursa iyi olur” düşüncesine % 86.2 oranıyla katılırlar. “ayrı ev” genellikle kızlarının kayınvalde ile geçinememesi korkusu ile tercih edilir.

Kızıtahta köyde kızların baba evinden çıkıp koca evine geçişi sırasında hemen daima “başlık” adı altında bir para ödenir. Konuşulan 29 hanenin aile reisi bu ad altında kız evine bir şeyler ödemiştir. Miktar senelere göre değişmiştir. 500 liradan 5000 liraya kadar değişen miktarda başlık verilmiştir. Kızlarını evlendiren 10 babanın 9 zu başlık almış ve evlenecek kızı olan 29 baba ise başlık alacağını söylemiştir. Köylüler neden başlık alacaklarını şöyle izah ediyorlar: “Kıza doğumundan bu yana masraf yapıyoruz, çehiz hazırlıyoruz; üstelik düğün masrafı da var. Erkek evi bu masrafa iştirak etmelidir.” Bir kısmı ise başlık almanın adet olduğunu, başlıksız kız vermenin yakışsız olacağını söylüyor. Konuşulan 9 aile reisi ise kısaca “Fakiriz, ihtiyacımız var” demekle yetinmişlerdir. Köyde kızlarına başlık almayacağını söyleyen az da olsa aile reisleri vardır. Bunlar arasında sadece bir kişi “kızımız satılık değildir” diyerek başlığı kızın satış bedeli olarak gördüğünü ifade etmiş ve başlık almağı bu nedenle tasvip etmemiştir. Hangi sebeplerle olursa olsun başlık alma adetinin köyde sürüp gideceğine yukardaki veriler işaret etmektedir.

Kızıtahta köyde akraba evliliği genellikle tasvip edilmekle beraber halen akrabası ile evli olan 35 aile reisinden 9 zudur. İki aile reisi amca kızı ile, iki aile reisi teyze kızı, bir aile reisi hala kızı bir aile reisi ise dayı kızı ile evlidir. Görüldüğü gibi köyde gerek çapraz gerekse paralel kuzen evliliği mevcuttur. Bir kişi annesinin iki kişide babasının uzak akrabası ile evlidir. Babanın kan akrabaları, ananın kan akrabaları olarak sınıflarsak durum pek değişmemektedir şöyleki:

Ana kan akrabası		Baba kan akrabası	
Teyze kızı	2	Amca kızı	2
Dayı kızı	1	Hala kızı	1
Ana akrabası	1	Baba akrabası	2
TOPLAM	4	TOPLAM	5

Köyde sayıca az akraba evliliği olmakla beraber 35 ailenin % 58.8 i bu tip evliliği tasvip etmektedir. Akraba evliliğini tasvip etmenin nedenleri ise şöyle açıklanmıştır. "akraba olunca aileler birbirlerinin soyunu, kökünü iyice tanır, eşler birbirlerine daha iyi davranmak zorundadırlar çünkü aralarında evlilik bağından başka akrabalık bağıda vardır."

Buna karşılık kızlarını yabancıya vermediği, oğullarına da yabancından kız almayı uygun görenler " yabancı dostluğu iyi olur, insan yeni akrabalar edinir böylecek dostlar çoğalır" fikrindedirler.

BİBLİYOGRAFYA

ÖZCAN, Murat, **Kızıtahta köy.**

REDFIELD, Robert, **Peasant Society and Culture**, Chicago : The University of Chicago Press, 1956.

SARAN, Nephân, "Antropoloji ve Kolları", Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi, Sayı 1, Güz 1971 : Edebiyat Fakültesi Matbaası.

SHANİN, Teodor, **Peasants and Peasant Societies**, (ed.) Middlesex England : Penguin Books Ltd. Harmondsworth, 1971.

WOLF, Eric R., **Peasants**, New Jersey : Englewood Cliffs, Prentice - Hall, INC., 1966.

